

Okrugli stol

REPARACIJE CIVILNIH ŽRTAVA RATA

Zagreb, Hotel Dubrovnik

21. listopada 2012.

PROČIŠĆENI TRANSKRIPT

Okrugli stol počeo je u 11.45 sati.

Emina Bužinkić: Dobar dan. Lijepo vas pozdravljam u ime triju organizatora okrugloga stola, Documente – Centra za suočavanje s prošlošću, Građanskog odbora za ljudska prava i Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek. Okrugli stol na temu reparacija civilnih žrtava rata nastavak je dosadašnjeg rada u području ispitivanja potreba žrtava i zagovaranja pravednih materijalnih i nematerijalnih obeštećenja za civilne žrtve rata. Na okruglom stolu vodit će se rasprave o reparaciji zbog usmrćenja, ranjavanja, torture, seksualnog nasilja i oboljenja civilnih žrtava, kvalitetnoj potpori žrtvama silovanja u ratu te reparacijama materijalnih šteta uzrokovanih terorističkim aktima.

Svaku raspravu na ovom okruglom stolu započinje nam jedan ili više uvodničara, nakon čijeg ćemo kratkog izlaganja otvoriti raspravu. Danas u raspravi sudjeluju prisutni sudionici i sudionice iz Ureda Predsjednika Republike Hrvatske, Vlade Republike Hrvatske, Hrvatskog Sabora, ministarstava, ureda i drugih tijela državne uprave, pravosudnih institucija, ravnateljstva policije, Državnog odvjetništva, fakulteta, Ureda pučkog pravobranitelja, međunarodnih organizacija, organizacija civilnog društva iz Hrvatske, zatim predstavnici veleposlanstava, odvjetnici i odvjetnice te mediji.

U vašim fasciklima nalazi se popis sudionika i sudionica današnjeg okrugloga stola, te isto tako priloženi su vam relevantni materijali za ovu današnju raspravu. S obzirom na to da je doista i vrijeme i mjesto da otvorimo raspravu o reparacijama civilnih žrtava rata, pozivam prvenstveno voditeljicu Documente gospođu Vesnu Teršelič da nam kaže nešto o temi, a nakon toga uvodno će nam se obratiti i gospodin Pupovac kojega očekujemo. Gospodin Pupovac je saborski zastupnik i član Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Nakon njega, govorit će gospodin Uzelac, potpredsjednik vlade Republike Hrvatske i gospođa Zrinka Vrabc Mojzeš iz Ureda predsjednika Republike Hrvatske. Gospođu Teršelič, izvolite.

Vesna Teršelič: Dobar dan svima. Na prvom mjestu bih htjela pozdraviti sve one stradalnice i stradalnike koji su danas s nama, koji se godinama bore kako bi ostvarili svoje pravo na obeštećenje, pravo koje je u međunarodnim okvirima postupno sve više priznato, ne na razini ljudskih prava, ali kroz principe UN-a i kroz nedavnu odluku o osnivanju posebne pozicije izvjestitelja za pravo na istinu, pravdu, obeštećenje. Očekujemo da se uskoro imenuje taj posebni izvjestitelj unutar sustava UN-a. Mislim da na svjetskoj razini postaje bitno koliko je značajno obeštećenje, koliko je značajno priznanje patnje svih žrtava, na prvom mjestu obitelji oštećenih, obitelji stradalih - bilo da je riječ o smrtnom stradanju nekog člana obitelji, bilo da je riječ o zatočenju, ranjavanju, seksualnom nasilju ili da je pak riječ o materijalnim štetama vezanim uz rat. U Hrvatskoj su neki koraci učinjeni, druge tek slutimo ili neki još nisu ni u planu. Mislim da je za proces izgradnje povjerenja poslije rata - a danas smo na točki od kada je od početka rata prošlo više od dvadeset godina - iznimno važno priznati pravo svim žrtvama na priznanje patnje i naknadu štete i u materijalnom i u simboličkom smislu. Danas ćemo se više fokusirati na materijalne reparacije, ali ne treba iz vida izgubiti značaj simboličkih reparacija i obilježavanja svih mjesta stradanja i mjesta gdje su nađeni posmrtni ostaci. Jedan od problema koji je vrlo velik i vezan je uz stradanja u Hrvatskoj je taj da se u Hrvatskoj još uvijek traga za više od 1800 nestalih osoba, kako iz 1991., kada je bilo riječ o nestancima većinom Hrvata i nestancima iz 1995., kada je riječ o nestancima i traganju za obiteljima većinom Srba. I mi danas pokušavamo napraviti neku vrstu naše rasprave, naše dijagnoze, našeg pregleda stanja.

Za Documentu je ovo trenutak pred važno istraživanje o potrebama žrtava rata, o kojem ćemo danas čuti nešto više kasnije, ali u tijeku iduće godine planiramo sustavni zagovarački napor

obeštećivanja i zagovarat ćemo obeštećenje za sve žrtve rata nakon provedenog istraživanja potreba koje ćemo raditi kroz upitnik, kroz fokus grupe i kroz dubinske intervjuue u kojima ćemo intervjuirati donositelje odluka. Ono što vidimo je da danas u Hrvatskoj ima stradalnika koji imaju status civilne žrtve, o čemu ćemo više čuti i od gospođe Sanje Kovačić Hodžić, a imamo i one koji nisu ostvarili status civilnih žrtava i nisu ni na koji način ostvarili ili došli do bilo kakvog priznanja svoje patnje. Govorit ćemo i o jednoj i o drugoj grupi, govorit ćemo o potrebama i jedne i druge skupine, i o tome kako napraviti konstruktivne korake kako bi svi skupa krenuli prema zakonodavnoj inicijativi, a naš je prijedlog osnivanje Fonda za obeštećenje svih žrtava.

Ovo nije prvi put da govorimo o ovoj temi. Rekla bih da neke od vas periodički susrećemo ne samo na okruglim stolovima nego i na sastancima u međuvremenu, bilo u Državnom odvjetništvu, bilo u Uredu predsjednika, bilo u prostorijama Vlade Republike Hrvatske ili Hrvatskog Sabora, na kojima pokušavamo napraviti barem neki mali korak kako bi civilne žrtve, koje nisu ni na koji način doživjele priznanje patnje, napravile barem taj mali korak. Na stolu pred prostorijom u kojoj se održava okrugli stol mogli ste dobiti zaključke s okruglog stola održanog 8. prosinca 2009., gdje smo konstatirali da je u slučaju usmrćenja bliske osobe u Hrvatskoj u razdoblju od '91. do '95., a tada smo analizirali 50 odštetnih postupaka iako sada već 104 gdje se postupci vode zbog smrti, nestanka ili ranjavanja - većina onih koji su tužili Republiku Hrvatsku, jer nikakvih drugim putevima nisu mogli doći do priznanja patnje, jer nisu dočekali kazneni postupak pa su tužili RH, dakle većina tih ljudi izgubila je tužbu (riječ je o više od 70% izgubljenih tužbi).

Konzekvenca je ne samo da nije priznata njihova patnja već moraju platiti parnične troškove. O tome ćemo danas čuti više detalja, ali mislim da je ta situacija nedopustiva, da je Hrvatska zemlja koja će uskoro postati članica Europske Unije i u trenutku kad Hrvatska postane članica EU na snagu će stupiti zakon koji će garantirati obeštećenje svim žrtvama nasilnih kaznenih djela. Nažalost, tek tog trenutka. To će biti još jedna dodatna nepravda, još jedna dodatna situacija u kojoj imamo jednu novu neravnopravnost među građankama i građanima Hrvatske. Mi smo usred izborne kampanje u kojoj se uvijek šalju nešto oštrije poruke nego inače. Mislim da je usred ove predizborne kampanje izrazito oštra retorika i da su se u zadnjih nekoliko mjeseci već pogoršali odnosi između Srba i Hrvata. Ja se nadam da to nisu pogoršanja koja su trajna, međutim mislim da se neka vrlo važna pitanja koja su vezana uz državu i izgradnju povjerenja prelamaju i preko pitanja je li bilo naknade štete u bilo kojem obliku, u najmanju ruku kroz simboličke reparacije, ili nije. To su pitanja koja su naravno trebala češće biti na dnevnom redu i ovog saziva Sabora i ove Vlade, ali da su to pitanja kojim će se sljedeći saziv poslije izbora trebati pozabaviti. Kako ćemo mi provesti naše istraživanje baš u vrijeme prije izbora mi ćemo sličan razgovor organizirati i u prvoj polovici sljedeće godine i postaviti ćemo ova pitanja tadašnjoj Vladi i onim zastupnicima i zastupnicama koji će tada sjediti u Saboru. Vidjeli ste da smo u okviru današnjeg okruglog stola stavili pitanje koliko ima političke volje za obeštećenje svih žrtava rata. Pozvali smo tri zastupnice i jednog zastupnika. Pozvali smo Vesnu Pusić, Ivanku Roksandić i Gordanu Sobol, ali situacija u Saboru je i danas napeta. Glasovanje se očekuje u dvanaest sati. Riječ je naprosto o jednoj izvanrednoj situaciji. Još uvijek očekujemo Milorada Pupovca, mada ne znamo hoće li moći doći ili ne. Mislim da jedan odgovor na to pitanje predstavlja činjenica da smo mi postavili to pitanje, a nikog od naših sugovornika danas s nama nema. Za to postoji ozbiljan razlog, ali mislim da je posve evidentno da političke volje za naknadu štete svim žrtvama rata ni danas nema, niti ju je bilo 2009. kada smo razgovarali. Mi ćemo u svakom slučaju zagovarati fond za obeštećenje svih žrtava i raditi da nam danas to bude jedna od tema. Samo toliko ovog časa, vraćam mikrofon Emini. Hvala svima, pogotovo gospodinu Uzelcu, potpredsjedniku Vlade i Zrinki Vrabec Mojzeš što su se odazvali.

Emina Bužinkić: Hvala, Vesna. Pozivam gospodina Uzelca da nam se uvodno obrati, s napomenom da smo iz objektivnih razloga spojili uvodne riječi i uvodnu raspravu o pitanju koliko ima političke volje za obeštećenje svih žrtava rata. Gospodine Uzelac, izvolite.

Slobodan Uzelac: Hvala. Dopustite i meni da vas pozdravim. Nije potrebno isticati kako vi, organizatori ovog skupa, uživate bezrezervnu podršku, ne samo moju osobno, već i svih mojih suradnika. Jer, činjenica je, da na jedini mogući način radite ono što bih ukratko mogao nazvati popravljanjem štete nastale našom lošom stvarnošću. Obeštećenje ljudi kroz restituciju, kroz kompenzaciju, kroz rehabilitaciju, kroz satisfakciju i dakako nalaženjem jamstava za neponavljanjem toga, bilo kada i bilo gdje, generalni je cilj kojemu ne znam tko može naći ikakvu zamjerku. Dopustite da kažem kako je ovo što radite pogotovo sad u predizborno vrijeme nastojanje da očuvamo našu zemlju, našu državu Hrvatsku. To se podrazumijeva samo po sebi. Postavljamo i još jedan daljnji cilj, a to je da ju uredimo bolje nego što je sada. To je daleki politički cilj koji zaslužuje apsolutnu podršku. Rekao sam kako nastojite, i podržavamo vas u tome, riješiti nas posljedica naše loše prošlosti. U kontekstu tih aspekata reći ću samo dva, iako bih mogao i više. U srazu vojski, stradavanje nevinih ljudi ne znamo tokom rata, ali ni nakon njega, što je neprihvatljivo. I drugo, u ratu postoje pobjedničke i poražene vojske, a činjenica je da nekad i pobjedničke vojske često pokazuju nesposobnost da podnesu pobjedu, osloboditeljsku ideju za koju su se borili, a to je upravo suprotno cilju koji su zagovarali. Problem obeštećenja ljudi još nismo riješili. U poslu u kojem radite, bilo je nekih frakcija, nastojanja da se patnje žrtava makar umanje. Neupitno je tko je pokretao ta pitanja i s kojim obrazloženjima. S druge strane, bit će vam zanimljivo čuti da su npr. i bivši premijer i aktualni potpredsjednik Sabora prihvatili obrazloženje o potrebi da se ovaj problem uistinu riješi, za izgubljen sudski spor žrtava. Na pravičnom i dostojanstvenom podnošenju pobjede tek je djelomično nešto učinjeno. Mi koji se zalažemo za rješenje ovoga pitanja nedavno smo inicirali donošenje zakona, nismo uspjeli, ali smo više nego ranije naišli na spremnost politički snažnijih od nas, da se to i učini. Prepreke iznimno sporo uklanjamo jer ne postoji dovoljno političke volje. Htio bih podsjetiti da je taj nedostatak političke volje veći na nižim nego na višim instancama vlasti. Da je tome tako, o tome možda najbolje svjedoči isprika nekih dužnosnika koji makar zagovaraju potrebu ovoga rješenja. Kao da se radi o nečemu nečasnom o čemu javnost ne bi trebala baš sve znati. Kao da se bojimo vlastite javnosti. Taj strah od reakcije vlastitih građanana nije svojstven baš svim političkim opcijama, no možda i to uskoro jasnije saznamo. U svakom slučaju, neovisno o tome, pozdravio bih dosljednost i upornost organizatora ovoga skupa u namjeri da u tome uspijete. Hvala vam na pažnji.

Emina Bužinkić: Hvala Vam, gospodine Uzelac. Hvala Vam još jednom što ste došli i obratili se uvodno sudionicima skupa pored vaših obaveza. Pozivam gospođu Vrabec Mojzeš da nam se u ime Predsjednika Republike Hrvatske kratko obrati.

Zrinka Vrabec Mojzeš: Hvala lijepa. Evo, ja ću zaista biti kratka. Dakle poštovana gospođo Teršelič, poštovani gospodine Uzelac, svi sudionici, dame i gospodo. Čast mi vas je pozdraviti u ime Predsjednika Republike prof. dr. Ive Josipovića i prenijeti predsjednikovu podršku naporima u vašem djelovanju u u kojem je i on sam, prije nego što je postao predsjednik, i sam aktivno sudjelovao. Iako mi, kao što je rekao gospodin Uzelac, obilježavamo već dvadesetu obljetnicu hrvatske državnosti i nalazimo se pred vratima EU, mnoge nepravde još uvijek nisu ispravljene, mnogi ratni zločini nisu priznati, njihovi počinitelji nisu kažnjeni, a žrtve ratnih zločina i njihove obitelji nisu dobile nikakvu ni materijalnu ni moralnu zadovoljštinu. Kao što vam je poznato, od početka svog mandata Predsjednik se zalaže za osvještavanje hrvatskog društva, o tome kako su u obrambenom i pravednom Domovinskom ratu nažalost počinjeni zločini prema nevinim civilima, a zalaže se i za kažnjavanje onih koji su počinili ratne zločine, ma koje oni nacionalnosti

bili. Obilazeći masovne grobnice diljem regije, Predsjednik je odao priznanje svim žrtvama ratnih zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije, nastojeći ukazati na to da je žrtva - žrtva, a zločin - zločin, bez obzira na kojoj strani bio počinjen. Zajedno s predsjednikom Tadićem, predsjednik Josipović pokrenuo je mnoge hrabre inicijative koje vode ka uspostavljanju povjerenja između Hrvatske i Srbije, ali i okolnih susjednih zemalja s kojima djelimo povijest, ne baš tako blistavu, ali i budućnost u europskoj obitelji. Oba su se predsjednika, kao što znate, poklonila žrtvama Ovčare, a predsjednik Josipović sudjelovao je u otkrivanju spomenika ubijenim srpskim civilima u Varivodama. Nažalost, njihova nastojanja nisu uvijek bila dobro prihvaćena, ni na jednoj, ni na drugoj strani, što dokazuje da su društva zaokupljena dnevnom politikom, te još uvijek nisu spremna za potpuno suočavanje s nedavnom prošlošću. Civilne žrtve rata, o kojima ćete danas govoriti, dvostruko su kažnjene ratnim stradanjima i gubitkom domova i svojih najmilijih tijekom ratnih godina, a nakon toga i visokim parničnim troškovima za izgubljene tužbe. Predsjednik se iskreno nada da ćete kroz ove diskusije i predavanja na ovom okruglom stolu ponuditi i neka konkretna rješenja koja bi mogla provoditi nova vlada, bez obzira na to tko je sastavljao. Svim organizatorima i sudionicima ovog skupa, u ime Predsjednika Republike i osobno, želim vam puno uspjeha u radu. Hvala.

Emina Bužinkić: Hvala, Zrinka, što ste odvojili vrijeme i došli. Iako nema gospodina Pupovca vjerujem da smo dovoljno dobro otvorili raspravu o reparacijama civilnih žrtava rata i da vaše profesionalno djelovanje i iskustvo jednako tako jest važno i daje zapravo prostor za početak ove rasprave. Počet ćemo s diskusijom *Reparacija zbog svjedočenja, ranjavanja, torture, seksualnog nasilja i oboljenja civilnih žrtava rata*. Prije pauze ćemo čuti tri izlaganja. Prvo izlaganje ima gospođa Sanja Kovačić Hodžić iz Odjela za zaštitu civilnih žrtava Domovinskog rata iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi s temom *Utvrdjivanje statusa i prava civilnih žrtava rata u hrvatskom zakonodavstvu*. Nakon toga slijedi Ivana Radačić iz Centra za mirovne studije s temom *O pravu na život na temelju članka 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*. Zadnje izlaganje u ovom dijelu diskusije Dražen Štivić s temom *Naknada štete sudskim putem zbog usmrćenja bliske osobe u Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 1995. godine*. Gospođu Kovačić-Hodžić, pozivam Vas da otvorite ovu raspravu, a nakon pauze ćemo dati prostor za pitanja.

Sanja Kovačić Hodžić: Dobar dan, ja vas sve lijepo pozdravljam. Kao što ste čuli, dolazim iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i radim u Upravi za zaštitu žrtava i sudionika rata. Ja ću vas kratko informirati, odnosno upoznati sa zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata vezano za utvrđivanje statusa i prava civilnih žrtava Domovinskog rata, s obzirom da je zakonom propisana, između ostalog pravo civilnih invalida Domovinskog rata člankom 5. Reći ću vam da je Zakon stupio na snagu 1. 7. 1992. godine i od tada do danas mijenjan je jedanaest puta. Od toga su zadnje izmjene i dopune Zakona bile 2003. Zakon daje definiciju tko se smatra civilnom žrtava rata pa navodi da je civilni invalid rata osoba kojoj je organizam oštećen za najmanje 20% zbog rane ili ozljede koju je dobila zbog zlostavljanja, odnosno kršenja sloboda od strane terorista ili pripadnika Jugoslavenske armije, u takvim događajima kao što su bombardiranje, eksplozija zaostalog ratnog materijala nakon završetka ratnih operacija i u svim diverzantskim odnosno terorističkim akcijama kojima su ugrožavani sigurnost i ustavni poredak RH. Zakon je definirao da je civilni invalid rata i osoba koja je oštećenje organizma dobila najmanje za 60% zbog bolesti koja se pogoršala odnosno pojavila kao neposredna posljedica zlostavljanja odnosno lišenosti slobode od strane terorista ili pripadnika Jugoslavenske armije. Sam sustav zaštite civilnih invalida rata pod Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata na neki način, sadrži tri skupine prava. To su prava pri oštećenju organizma - znači tu su prava na osobnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć druge osobe, pravo na osnovi gubitka člana obitelji - to je obiteljska invalidnina te prava kod materijalnih i ostalih potreba korisnika - to su ukratko opskrbnina, dodatak za pripomoć

u kući, besplatni udžbenici, prednost pri upisivanju na obrazovne ustanove i druga prava. Postupak za ostvarivanje prava, odnosno utvrđivanje statusa civilnog invalida rata je takav da stranka u postupku mora dokazati da je ranu zadobila pod okolnostima koje sam ranije navela znači ovim zakonom uz potvrdu nadležnog tijela državne uprave o uzroku i okolnostima pod kojima se slučaj dogodio kao i medicinskom dokumentacijom o liječenju neposredno nakon ranjavanja i ozljeđivanja. Za bolest Zakon navodi da je bolest nastala, pogoršala se odnosno pojavila pod okolnostima koje sam navela, kao posljedica zlostavljanja, lišavanja slobode od strane terorista ili pripadnika Jugoslavenske Armije. Potrebno je dostaviti medicinsku dokumentaciju o liječenju koja potječe iz vremena zlostavljanja, odnosno otpusta iz zatočeništva. Dok je iznimno za bolest PTSP taj rok produžen i dokumentacija ne može biti starija od 2 godine nakon zlostavljanja, odnosno zatočeništva. Moram napomenuti da ostvarivanje statusa civilnog invalida rata zbog bolesti u ovom momentu više nije moguće, jer je rok zatvoren, iako je on 1992. izmjenama i dopunama Zakona stalno produžavan, a daljnjim izmjenama i dopunama koje su bile 2003. rok je još produžen za 6 mjeseci, tako da je rok zatvoren sa 4.1.2004.

Osnovno pravo osobe kojoj je utvrđen, odnosno priznat status civilnog invalida rata je osobna invalidnina - ona je određena mjesečno s obzirom na stupanja oštećenja koje su svrstane od prve do desete skupine. Razinu oštećenja organizma određuje nadležno prvostupanjnsko odnosno drugostupanjnsko liječničko povjerenstvo, odnosno oštećenje organizma znači da osoba može ostvariti dodatak za njegu i pomoć druge osobe, ortopedski dodatak. Što se tiče članova obitelji, po Zakonu to su suprug, djeca, roditelji poginulih, nestalih osoba i članova obitelji, umrlih civilnih invalida rata koji su od 1- 4 skupine te koji su do smrti koristili dodatak za njegu i pomoć druge osobe također. Pravo na obiteljsku invalidninu mogu ostvariti udovica s navršениh 55 godina i udovac sa 65 godina. Djeca to pravo mogu koristiti do 15. godine života, a ako su na redovnom školovanju i nakon tog perioda. Roditelji mogu pod uvjetima navedenim Zakonom to isto pravo ostvariti iako su članovi uže obitelji ostvarili to pravo. Ujedno opet napominjem da članovi obitelji umrlih ili poginulih civilnih osoba, a koji su zaposleni, bave se privredom ili profesionalnom djelatnošću ili su korisnici mirovine po Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata ne mogu ostvariti to pravo. Taj postupak za ostvarivanje prava na obiteljsku invalidninu, mora dokazati da članovi obitelji imaju ta prava. Zakon opet navodi da je to potvrda o uzroku i okolnostima pod kojima se slučaj dogodio iz nadležnog tijela državne uprave, rješenje suda nadležnog o proglašenju nestale osobe iz kojeg su vidljive okolnosti u kojima je osoba nestala i medicinska dokumentacija o liječenju, odnosno uzroku smrti osobe ako su iz nje vidljive okolnosti stradanja.

Pravo na opskrbninu, zahtjev za pripomoć u kući, a to znači da pripomoć u kući mogu ostvariti korisnici koji zbog svog stanja ne mogu ispunjavati osnovne životne potrebe, s time da je ta opskrbnina neki oblik socijalne pomoći, ukoliko stranka na drugi način nema mogućnosti, financijski, onda joj zakon daje pravo da to pravo može ostvariti. Informirala sam se o broju korisnika, odnosno civilnih invalida rata koji u ovom momentu koriste navedena prava po Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, s tim da napominjem da su to podaci od 30.6.2011. Broj korisnika prava na osobnu invalidninu je 2.414, dodatak za njegu i pomoć druge osobe prvog stupnja korisnika koristi ukupno 22 korisnika, dodatak za njegu i pomoć druge osobe drugog stupnja 81 korisnik, ortopedski dodatak prvog stupnja 81 korisnik, drugog stupnja 140, trećeg stupnja 118 i četvrtog stupnja 6 korisnika. Opskrbinu kao korisnici osobne invalidnine koristi 151 korisnik, dodatak za pripomoć u kući kao dio osobne invalidnine 57 korisnika, obiteljsku invalidninu koristi ukupno 345 korisnika, a korisnika obiteljske invalidnine 230, dodatak za pripomoć u kući 161 korisnik i poseban dodatak 7 korisnika. Hvala.

Emina Bužinkić: Zahvaljujem na ovom izlaganju. Zamolila bih sada odvjetnika Dražena Štivića da nam izloži temu *Naknade štete sudskim putem za usmrćenje bliske osobe u Hrvatskoj u razdoblju 1991.- 1995.*

Dražen Štivić: Poštovana gospodo, dobar dan. Prvo se zahvaljujem Documenti – Centru za suočavanje s prošlošću, Građanskom odboru za ljudska prava i Centru za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek kao organizatorima ovog okruglog stola te što su mi ukazali povjerenje i omogućili sudjelovati u raspravi. Ovo jeste okrugli stol, no primijetio bih da naša nastojanja da kroz postojeći pravni sustav omogućimo zaštitu civilnim žrtvama rata više izgleda kao četvrtasti stol. Okrugli stol upravo jest okrugao da bismo mi svi sjedili zajedno, jednaki, ravnopravni, usmjereni ka zajedničkom cilju, za razliku od četvrstatog stola za kojem sjede dvije suprotstavljene strane, kao u našem slučaju - država s jedne strane i žrtve s druge strane. Već dugi niz godina pokušavam taj četvrtasti stol učiniti okruglim baveći se problematikom civilnih žrtava rata. Žrtve, pretežno Hrvati, izbjegavaju dati odgovor makar za naknadu štete, obzirom da su na određeni način obeštećeni dodjelom dionica, dodjelom stanova, zajedničkim povlasticama i slično pa su se bojali da bi se država u slučaju tužbe za naknadu štete tražila preračunavanje već primljenog i povrat primljenog. S druge strane, civilne žrtve srpske nacionalnosti izbjegavale su pokretanje postupaka iz straha od gubitka spora i velikih troškova postupaka što je u velikom slučaju bilo opravdano s obzirom na pozitivnu sudsku praksu. Na ovom dugom putu zaštite civilnih žrtava rata zbog usmrćenja, ranjavanja, turture, seksualnog zlostavljanja, ovo moje kratko izlaganje trebalo bi pridonijeti razrješavanju barem za jedan mali postotak, s obzirom da sam čisti praktičar. Sporno pitanje u biti, o kojem bih vas izvjestio bilo je pitanje nastupanja zastare podnošenja tužbe za naknadu štete u jednom primjeru. Konkretno slučaj - otac i suprug oštećenika, civil, državljani RH srpske nacionalnosti otišao je 1991. na posao ujutro i nikada se više nije vratio. Supruga je prijavila nestanak nadležnim tijelima RH, tražila ga preko Crvenog Križa, nevladinih udruga i tako 13 godina. Nije imala nikakvih informacija do 2004. godine, kada je preko nadležnih tijela Hrvatske i Srbije identificirano tijelo, pronađeno u Dunavu 1991. godine. Obzirom da je iz obdukcijskog nalaza nesporno proizlazilo da je njen suprug umro nasilnom smrću, ubijen s dva metka u potiljak, a da tada vijest o događaju još uvijek nije bila da je u ratu ubijen. Baš toga dana u tome mjesto nisu bila nikakva ratna događanja, cijeli dan je bio mir, te da se nije radilo o nekom slučaju ovakvog ubojstva, logično je bilo zaključiti da je smrt njezinog supruga nastala kao posljedica ratnog zločina s ciljem raseljavanja civilnog stanovništva, ubijanja civilnog stanovništva, nehumanog postupanja prema civilnom stanovništvu protivno odredbama Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata iz 1949. godine, i odredbama Ženevske konvencije o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba. Supruga i kćer poslale su 2005. nadležnom sudu parničnu tužbu nadležnom sudu za naknadu štete. U prvostupanjskom postupku Sud je odbio zahtjev uvaživši prigovor RH da je nastupila zastara jer je istekao rok od tri godine od dana saznanja za štetu, odnosno pet godina od samog događaja. Naravno, tužiteljice su uložile reviziju pri Vrhunskom sudu. To je predmet 1442. 2010. godine ukinute su nižestupanjske odluke i Vrhovni sud im je u pogledu pitanje zastare odlučno odgovorio na pitanje pod kojim uvjetima u ovom slučaju egzistira pravna činjenica smrti, vodeći računa o neospornim okolnostima da se do identifikacije posmrtnih ostataka pokojnik smatra živom osobom. Dakle, prema stajalištu ovog suda šteta je nastala tek nakon utvrđenja činjenice smrti, a ne nestankom bliske osobe. Okolnosti da je 1991. nepoznata osoba za koju je utvrđeno da je ubijena i da je smrt nastupila '91. nije dostatna, za zaključak da je 1991. nastupila realna činjenica smrti. Koliko god od strane Vrhovnog suda se to činilo jasnim i logičnim i da se tako trebalo presuditi odmah, ipak je trebalo skoro 13 godina da sud donese takvu odluku. U daljnjem radu prvostupanjskog postupka nažalost tužba je opet odbijena, ovaj put sud preusvaja prigovor o zastari ali utvrđuje da tužiteljice tokom suđenja nisu uspjele dokazati da je smrt nastala kao posljedica počinjenja terora i drugog nasilja s ciljem narušavanja mira, zastrašivanjem, izazivanjem nesigurnosti. Sud nije

našao da je u konkretnom postupku dokazano da je ubojstvo izvršeno iz političkih pobuda, sud nije našao utvrđenim da bi za štetu odgovarali pripadnici hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga. Nakon toga uložena je žalba prvostupanjskom sudu. A obzirom da se radi o nepravomoćnoj odluci ne bih se baš želio upuštati u komentar ove odluke - uz samo jednu napomenu - važno je primjetiti da Sud u potpunosti zanemaruje dužnost države da istraži svaki zločin i da nađe krivca i na odgovarajući način ga kazni. U konkretnom slučaju, krivnja se prebacuje na žrtve. Zaista vjerujem da će ova odluka Vrhovnog suda u zastari pomoći da se u drugim postupcima o pitanju računanja dokaza više neće ponavljati, pa je barem dio naših zajedničkih problema riješen i da je moguće da se napokon koncentriramo na rješavanje bitnih stvari. Koliko mi je poznato, ne znam postoji li u Hrvatskoj presuda o biti stvari. Nadam se da neće trebati dvadeset godina da dođemo do konačnog rješenja, obzirom da našim sudovima upravo toliko vremena treba da za predmete naknade štete koje su počinili pripadnici vojnih i redarstvenih snaga službenim oružjem, utvrdi odgovornost države, a ne da se do besvijesti raspravlja je li šteta počinjena za vrijeme ili izvan službe. Na kraju bih dodao samo svoj osobni komentar odnosa država nastalih raspadom Jugoslavije prema civilnim žrtvama rata, uzimajući u obzir odluke nekih sudova u BiH, gdje su sudovi napokon počeli donositi odluke gdje je država obavezna nadoknaditi štetu osobama koje su bile u logorima, odnosno odluke iz Srbije da se sudjeluje u naknadi štete izbjeglicama koje je Srbija nasilno mobilizirala i poslala u rat, pa bih rekao da je biti žrtva izgleda najteže biti u Hrvatskoj. Zahvaljujem na razumijevanju i strpljenju.

Emina Bužinkić: Hvala. O pravu na život po članku 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava.

Ivana Radačić: Dobar dan svima. Ja ću se malo odmaknuti od teme o kojoj govorimo jer mi sad govorimo o obeštećenju žrtava kroz naknadu materijalne i nematerijalne štete. Ja ću govoriti o poduzimanju efikasne istrage kako ih definira Europski sud za ljudska prava u svojoj primjeni članka 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Da se podsjetimo, Europska Konvencija donesena je 1950., nastupila je 1953., a za RH na snazi je od 5.11.1997. Primjenu Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava zapravo nadzire Europski sud koji je nadležan za ljudska prava za sve države članice koje su ratificirale Konvenciju tj. za sve države članice Vijeća Europe. Europski sud još uvijek je jedini međunarodni sud kojem se pojedinci i skupine pojedinaca mogu direktno obratiti, pod uvjetom da su ispunjeni određeni uvjeti dopuštenosti, tj. iskorištenost domaćih pravnih sredstava, naravno ukoliko ona postoje i ukoliko su ona efikasna. Ako nisu ili ne postoje, u tom slučaju se može ići direktno pred Sud u roku od 6 mjeseci, ili od dana zadnje odluke ili od dana počinjene štete. Ono što je bitno reći da Sud ima nadležnost nad državom od onog trenutka kada je ratificirala Konvenciju pa se postavlja pitanje koliko onda Sud može biti nadležan za pitanja o kojim mi sada ovdje govorimo, ali vidjet ćemo da je Sud zauzeo stav da može. Kada govorimo o pravu na život moramo reći da je to temeljno ljudsko prava kojeg Sud smatra uz zabranu mučenja jednom od osnova demokratskog društva i da dopuštena upotreba smrtonosne sile dezavuiraju javnu etiku, uz iznimke u kojim slučajevima državni službenici smiju upotrijebiti (potencijalno) smrtonosnu silu i to pravo se ne smije derogirati niti u vrijeme rata, odnosno da smrt proistječe iz ratnih djelovanja, što je meni uvijek zanimljivo. Uglavnom, glavne obaveze su da se državni službenici suzdrže od arbitrarnog određenja života - to je negativna obaveza - a kod koje postavlja pitanje može li se smrt pripisati nekom državnom tijelu i da li izlazi izvan okvira propisanih zakonom, te je li neophodna. Kod pozitivnih obaveza postavlja se pitanje je li smrt nastupila od posljedica nepažljivog djelovanja i da li su provoditelji zakona dovoljno obučeni. I u nekim trenucima i nekim okolnostima država mora pružiti zaštitu osobama koje su u opasnosti od kaznenih djela drugih. Ovdje ćemo govoriti i o obvezi poduzimanja efikasne istrage u trenutku kad sazna za smrt pod sumnjivim okolnostima. Prije toga samo da napomenem da kod tih negativnih okolnosti - smrtonosna sila je pozitivna sila koju

državni službenici mogu upotrijebiti kako bi se obranile te ili druge osobe od nasilja u slučaju raznih uhićenja i sprječavanja bijega osobe i u slučaju gušenja pobune. No tada mora biti apsolutno neophodno da moraju biti upotrebljeno sve kako bi se spriječio gubitak života. I sud tu gleda kako je akcija implementirana i kakav je bio njen nadzor. Tu se postavlja pitanje da li kod nas u mnogim slučajevima ima izravnih dokaza da je državni organ odgovoran. Sud postavlja visok standard dokazivanja, uz opravdanu sumnju. Tako se u određenim okolnostima može gledati da li je osoba dobrog zdravlja umrla u pritvoru ili zatvoru i je li država odgovorna za to. I kod prisilnih nestanaka, kada osoba nestane u okolnostima koje su ugrožavajuće za život, tu Sud presumira da je država odgovorna. Kad se radi o ubojstvu ili sumnji za ubojstvo, država mora reagirati bez obzira na dojavu. Tijela moraju biti neovisna, i to ne samo institucionalno nego i u praktičnom smislu. Istraga mora biti učinkovita da se moraju izvesti svi dokazi i mora postojati javna provjera istrage, da par najbližih osoba mora biti uključeno u postupak. Kod ubojstava određenih rasnom ili etničkom pripadnošću žrtve, mora se provesti ispitivanje da li su ti rasni motivi imali utjecaj - ako jesu da se to mora dodatno sankcionirati.

Sada bih na samom kraju voljela razgovarati o slučaju Skendžić i Krznarić te slučaju Jularić. U slučaju Skendžić i Krznarić radi se o prisilnom nestanku osobe srpske nacionalnosti u Otočcu. 3.11. 2011. godine odveden je gospodin M.M. pod sumnjom da je počinio djelo terorizma, odveli su ga pripadnici policijske postaje Otočca u policijsku postaju Gospić, gdje mu se gubi svaki trag. On je 1998. proglašen mrtvim i istraga je zapravo odmah započela nakon što je on nestao, no do 2000. se nije ništa događalo, dok se supruga žrtve nije počela obraćati Državnom odvjetništvu u Gospiću. Državno odvjetništvo je ispitalo neke ljude, između ostalog policijskog službenika koji je tada bio u Otočcu kao i tadašnji zapovjednik policijske uprave Gospić, međutim dvije godine je trebalo da se ispita policijski službenik u Otočcu. A s obzirom da je zapovjednik policijske uprave Gospić otišao u Zagreb, tek je 2004. godine, dakle 4 godine kasnije ispitan u Zagrebu. Uz to je bilo još nekih propusta, u smislu da se nije pronašlo sve svjedoke i da nisu svi bili ispitani. 20.1. 2011. još je bila u tijeku istraga, podnositeljica zahtjeva podnijela je ustavnu tužbu kojoj kada je sud odlučivao još nije bilo odgovoreno. Nameće se pitanje da li je osoba uopće žrtva, odnosno supruga i žrtvina djeca i ima li pravo doći pred sud s obzirom da je dobila naknadu štete. Sud je rekao da da, zato što sama naknada štete nije dovoljna kada se radi o članku 2., kada se radi o pravu na život potrebno je provesti istragu u kojoj se ustvrđuju okolnosti smrti osobe i počinitelje, i dakle sama naknada štete nije dovoljna. Opet se postavilo pitanje za događaj iz 1991. godine, da li je Sud uopće nadležan? Na Cipru, u slučaju grčkih Ciprana, Sud je smatrao da nije nadležan za te predmete, a onda je napravio distinkciju da nije nadležan u smislu toga da mora uključivati obaveze iz 1991., no kako je istraga pokrenuta 2000. Sud je nadležan za taj procesni aspekt članka 2. I Sud je presudio da istraga nije bila učinkovita s obzirom na zastoje, i s obzirom da nisu ispitani svjedoci. Posebno opasnim Sud smatrao da istraga nije bila nezavisna budući da policijski službenici koji su bili nadležni za istragu bili su osumnjičeni za zločin; jedan od njih je radio u policijskoj postaji. Pitanje je i o pravu rodbine - država je priznala da je odgovorna, i dosudila je naknadu štete veću od općenitih iznosa. Navodnu rasnu diskriminaciju sud nije htio raspravljati. U slučaju Jularić radilo se o ubojstvu osobe hrvatske nacionalnosti u Vukovaru od strane JNA. Prva radnja nakon preuzimanja nadležnosti bilo je ispitivanje osumnjičenika 2000.. Državno odvjetništvo je promijenilo klasifikaciju kao ratnog zločina, pa nije ispitalo tko je ubio gospodina Jularića, te ništa dalje nije zatraženo. Hvala.

Emina Bužinkić: Hvala Ivana, vjerujem da ste pažljivo pratili ovo izlaganje i da imate niz pitanja i refleksija. Molim vas da ih samo zadržite i zapišete negdje, do iza pauze. Sada vas pozivam na kavu i molim vas da se nađemo opet ovdje u 12.30h. Svi vi koji se niste potpisali, molim vas da to učinite za vrijeme pauze na ulazu u dvoranu.

Emina Bužinkić: Predlažem da nastavimo s okruglim stolom. Ivana Radončić mi je upravo rekla da vam kažem kako informacije o predmetu Jularić imate u svojim materijalima, a informacije o predmet Skendžić možete naći na web stranicama Ministarstva pravosuđa pod praksom Europskog suda za ljudska prava. Prije nastavka diskusije vezano za prethodna izlaganja, dala bih riječ Vesni Teršelić i Zoranu Pusiću, da nas informiraju o novostima koje dolaze iz Sabora.

Vesna Teršelić: Eto, dok mi razgovaramo o tome koje probleme imamo sa zakonima te primjenom *Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata* koji regulira obeštećenja žrtava u vezi zločina počinjenih od strane pripadnika JNA i srpskih postrojbi, zatim zakona iz 2003., Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih zločina javnih demokracija pa Zakona o odgovornosti RH za štetu uzrokovane od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata, dolazi do problema u primjeni o kojima mi baš razgovaramo. Sabor je usvojio Zakon o ništetnosti koji će zapravo učinkovito zaustaviti regionalnu suradnju. Isto tako je usvojio deklaraciju i odluku imenitetu, tj. o ukidanju imeniteta zastupnika Jovanovića, pa bih ja sad Zorana Pusića zamolila da nam kaže nešto više, jer ćemo ići s priopćenjem s tim u vezi. Zorane izvoli.

Zoran Pusić: Hvala Vesna. Mi većina znamo, od prisutnih, o čemu se radi. Dakle, Zakon o ništetnosti; do sada se iskristaliziralo da su protiv njega, s vrlo sličnim argumentima, većina nevladinih organizacija čiji se predstavnici ovdje nalaze, Predsjednik Republike, glavni državni odvjetnik i jedan dobar dio branitelja. Svi su iznijeli vrlo slične argumente, da je taj Zakon, po svemu sudeći, jedan politički spin, donesen neposredno prije izbora, da su mnogi koji se u tim optužnicama ili barem neki glavni likovi koji se u tim optužnicama spominju to znali nekoliko mjeseci prije nego je to došlo u javnost, i da se onda napravila u jednom trenutku velika buka oko toga, da je jedini način da se to efikasno riješi da se traži da se pošalju sve postojeće optužnice iz Srbije da bi ih Državno odvjetništvo u Hrvatskoj pročešljalo, vidjelo koji su argumenti u tim optužnicama, što se tiče prije svega političkih ocjena iz '92., a gdje se radi o ozbiljnim indicijama, da se ispita da li te žrtve uistinu postoje, drugim riječima, da Državno odvjetništvo u Hrvatskoj provede istragu. Za to, Državno odvjetništvo je godinama izgrađivalo tu suradnju i svima je jasno da je nemoguće suditi mnogim pravim počiniteljima zločina, i u Hrvatskoj i Srbiji bez te suradnje, da većina tih počinitelja, recimo u logorima, nikad neće doći pred lice pravde bez takve suradnje, da je takva suradnja urodila i suđenjima direktnim počiniteljima za Ovčaru, itd. Dakle, smatramo da je to jedan zakon koji uistinu koristi samo, a to su upravo hrvatski branitelji dobro istaknuli, onima koji su uistinu zločine napravili, a ne štiti zapravo nikoga. Jer samo će prestati mogućnost suradnje, samo će prestati mogućnost da se ljudi koji su nevini, a nalaze se na tim popisima, da se sa njih skine taj teret, da ste nesigurni da li možete preći BiH granicu ili otići po kobasice u Mađarsku. Dakle, s druge strane, sad ćemo napisati nekakvo priopćenje u tom smislu, da je to jedna prava sramota za HR. O tome su se izjasnili i mnogi visoki dužnosnici EU, i naprosto je u suprotnom smjeru od onog u što se ova Vlada zaklinjala, a to je smjer prema europskim integracijama, koja se ipak, mi danas znamo, najbolje postiže ne na taj način da bježite iz zemljopisne regije kojoj pripadate, nego da probate vrijednosti koje čine EU tako privlačnom, da ih probate implementirati ovdje, u regiji u kojoj živite.

Druga stvar je skidanje imuniteta zastupniku Željku Jovanoviću. To je, zapravo, nečuvena stvar, jer ako imunitet ima ikakvog smisla, to je upravo da ljudi u parlamentu ne budu proganjeni zbog izgovorene riječi, zbog toga je on uveden. Vi se svi sjećate da su bile vrlo žestoke diskusije, gdje su ove iste organizacije, ovi isti ljudi koji su danas tu prisutni, mnogi od njih, u tome sudjelovali, kada je Hrvatski Sabor imunitet probao implementirati u slučaju Glavaša na ratni zločin. To nema nikakve veze s imunitetom i nije uopće ta ideja imuniteta, kad je uveden, postojala zbog toga da štiti parlamentarne zastupnike zbog toga što su napravili nešto što je bilo nepojmljivo i nespojivo s dužnosti koju obnašaju, nego je bilo zbog zaštite da mogu slobodno govoriti u parlamentu.

Sada ti isti ljudi, doslovno ti isti ljudi, koji su pokušali zloupotrijebiti instituciju parlamenta – svađali smo se oko članka 75. Ustava i njegove interpretacije u slučaju Glavaš – ponovno ga zloupotrebljavaju u suprotnom smjeru da skidaju imunitet čovjeku koji jedino što je govorio, je govorio dosta oštrim riječima o vladajućoj stranci, o vrhu vladajuće stranke u Hrvatskom saboru, a za vladajuću stranku upravom ovim potezom, zapravo, teško da je bila bolja potvrda riječi saborskog zastupnika Jovanovića od ovog postupka vladajuće stranke. Ja sad idem napisati nekakvo naše priopćenje o tome, pa smo vas samo htjeli informirati. Hvala lijepa.

Vesna Teršelić: Ja bih, naravno bez obzira na temu o kojoj je Zoran upravo govorio, ipak opet vratila raspravu u vode našeg okruglog stola, i samo još rekla u vezi Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, zajednica udruga hrvatskih civilnih stradalnika iz Domovinskog rata baš u vezi tog zakona ističe koliko je njihova situacija teška, mada su oni ostvarili pravo na status civilne žrtve jer primjerice 80%-ni invalid ima primanja oko 1900 kn, a to su vrlo skromni iznosi. Mislim da je to bitno reći, da imamo sliku o čemu je zapravo riječ, i isto tako, zajednica udruga vodi dugu bitku kako bi, recimo djeca koja su ranjena, koja su invalidi, zapravo dobili naknade koje su izjednačene s naknadama koju dobivaju branitelji, jer je njihov problem, njihova invalidnost, zapravo ista kao i kod invalidnih branitelja. Mislim da je bitno poduprijeti tu borbu, a za one koji nisu mogli doći do obeštećenja putem tog zakona, jer, ponavljam, riječ je zapravo o svima koji su oštećeni od strane pripadnika JNA ili srpskih postrojbi, nije na zadovoljavajući način riješio probleme ni Zakon iz 2003., kao što smo čuli u izlaganju kolege Štivića, koji je nažalost morao otići. Ja bih da se diskusija vrati u vode teme reparacije zbog usmrćenja, ranjavanja, torture, seksualnog nasilja i oboljenja civilnih žrtava, i vraćam mikrofon u sigurne i mirne ruke.

Emina Bužinkić: Hvala, evo, ja vas isto pozivam da se uključite u raspravu svojim pitanjima i komentarima i u ime organizatora pozdravljam prof. Žarka Puhovskog koji nam se pridružio. Molim vas da se uključite u raspravu. Izvolite, samo pričekajte mikrofon, molim vas, recite vaše ime i prezime i navedite organizaciju iz koje dolazite.

Luka Šušak: Što se tiče odbijanja, sudovi obrazlažu da je došlo do zastare. Abeceda je prava da mi znamo da ratni zločin ne zastarijeva. S obzirom na to, ne zastarijeva ni podnošenje zahtjeva za naknadu štete, odnosno tužbe. Evo slučaja Sisak. Sudovi mahom po istom obrascu i po istoj matrici navode da je došlo do zastare. Čak i kad svjedoci govore da su vojne osobe uniformirane odvodile civile iz kuće, također to ne priznaju. I sad, kad je međunarodna zajednica u pitanju, i nevladine udruge iz Hrvatske i izvan Hrvatske, tek sada je Državno odvjetništvo pokrenulo zahtjev za istragu, i to u Osijeku. A taj Vrdoljak, koji je sakrivao te predmete – to je županijski državni odvjetnik – on je ponovo imenovan, znači nagrađen je. I sad, kad sam išao izvršiti uvid u spis u Osijeku, uvrstilo se samo 30 civila, a ubijeno je, po mome, od '90. do '92.-e, 128 civila. Sad se postavlja pitanje troškova. Sad su stranke koje su tužile, izgubile sporove, i upisano je Državno odvjetništvo kao zabilježba spora, i te iste osobe su uvrštene u zahtjev za istragu. Smatram da to što sudovi rade, kao i Državno odvjetništvo, da je to dio opće strategije da pripadnici nacionalne manjine Srba ne dobiju naknadu štete. I druge se ne optužuje. Ne mogu samo za Sisak odgovarati dvojica... Za Sisak je najodgovorniji Franjo Gregorić, a njega teško optužuju suci Vrhovnog suda, a posebno Vjekoslav Vidović, predsjednik Vrhovnog suda, koji ga je upozorio da se zločini dešavaju u Sisku, na što nije ništa učinio, a osim toga, Zdravko Tomac je u jednom kaznenom predmetu iskazao da je Franjo Gregurić bio zadužen, kao koordinator Vlade, za krizni štab u Sisku. To je o Sisku, a sad ćemo o Koranskom Mostu.

Ja sam zastupao manje-više, takoreći sve, iz Koranskog Mosta. 3 suđenja u Karlovcu – oslobođen je bio Hrastov, da bi ga Vrhovni sud proglasio krivim i osudio ga na kaznu od 8 godina, a Vrhovni sud na sjednici mu snižava kaznu na 7 godina. On je preuzeo odgovornost da sam bude odgovoran, a ustvari nije sam pucao, kako on tvrdi, jer njegov spremnik ima 100 metaka, a

ima preko 150 strelnih rana. Osim toga, ima više vrsta čahura na mjestu događaja. Uostalom, Srbi svjedoci, preživjeli na Koranskom Mostu, govore da je bilo i zaklanih; 2 su bila zaklana, neki Sipić i Babić, i tamo su bili rezervisti pretreseni, prebačeni na drugi kraj mosta, podijeljeni aktivni od rezervista, pa su ih tu plegli, 2 zaklali, i onda taj zapovjednik civilne policije je postrojio uz ogradu, a nakon toga dolaze ispod mosta, u kapuljačama, Hrastov, Darko Grujić Čerkez i ne znam tko još s prorezima za oči i pucaju u ove. Dakle, a optužen je samo Hrastov. I sad je Ustavni sud ukinuo tu presudu, a što nije smio; on je mogao samo ukinuti utoliko što nije presuda objavljena, ali on je rješavao i činjenice, a Ustavni sud ne odlučuje o činjenicama. Dakle, on je još donio i odluku da se to sudi pred drugim vijećem, kako bi se dala opet Hrastovu mogućnost da se brani da je, tobože, djelo učinio u oružanoj obrani. Sastavljač optužnice u Karlovcu je napredovao i postao je prvi zamjenik Mladena Bajića, a sutkinja Vrbekić Vesna je također napredovala i poslije te presude izabrana je i imenovana za suca Vrhovnog suda.

Onda idemo na Varivode. Za Varivode Predsjednik Republike Josipović se ispričao za zločin u Varivodama. Međutim, sudovi odbijaju tužbene zahtjeve uz obrazloženje da se radilo o zastari. Dakle, Mladen Bajić, državni odvjetnik i Predsjednik Republike su u sukobu, a sudovi ne priznaju da se radi o zločinu. Smatram da nešto dublje treba poduzeti. Ovdje smo vidjeli predstavnike vlasti danas, pa bi ja preveo što to znači politička volja. U prijevodu, za mene znači - to je volja aktualne vlasti, i oni su odgovorni za nečinjenje, a ne da nam ovdje drže predavanje. Hvala

Siniša Štimac: Ova naša rasprava je vrlo kompleksna. Tako da ona u sebi sadrži život, odnosno ima žrtvi, pitanja morala, etike, a u krajnjem slučaju i pitanje institucija. Ali je pitanje odnosa, inače u ovom društvu, prema pojedincima ovog društva. Evo, spominje se Igmanska inicijativa. Isti dan smo imali sastanak u Hrvatskom pokretu. Bio je državni tajnik Republike Srbije i bio je ministar za dijasporu. I tako, vođen je razgovor, postavljeno je pitanje, rečeno je da investitori iz Hrvatske ulažu, u odnosu na kompletne investicije – ne znam koliko je to točno - jednu petinu na sve iz Hrvatske. I onda sam ja rekao kako je meni bilo putovati u Beograd, da ne postoji avionska linija niti Zagreb – Beograd, niti Split – Beograd, i da mi sad trebamo provesti toliko i toliko na putu, a ta ekonomska suradnja je jako bitna, od nje ovisi i naša perspektiva u gospodarstvu itd. To sam povezao paralelno s ovim primjerom. Mislim da je u sadašnjem trenutku u RH ugušen taj institut, da je on niti jedan, i govorim sad o Zakonu o obveznim odnosima pa ću se prebaciti na to, i da on jednostavno je u jednoj međusobno uvjetan sa stavom društva prema žrtvi. S jedne strane imamo sudsku praksu, imamo primjenu propisa koji negiraju taj institut koji govori o pravičnoj novčanoj naknadi, imamo odnos prema žrtvi koji je više nego katastrofalan. Može li biti pravično suđenje ako nije pravično načelo naknade? Može li biti pravično suđenje ako nije pravični odnos prema žrtvi? Mi smo imali situaciju do prije 10 godina da je sudska praksa prosuđivala oko 30-40.000 kn. Danas je 5.000. Prema tome, rigorozno su smanjene mogućnosti i iznosi koji se ostvaruju. Iako je taj ugovor koji je donesen, donesen s obrazloženjem da je on daleko bolji i da se njime ostvaruju veća prava. Uvedena je tzv. objektivna pogodnost koja omogućava žrtvi jedan pristup i uveden je jedan novi odnos prema duševnoj boli, a to je povreda duševnog integriteta. Dođite na naš sud i postavite to pitanje – niti većina sudaca, a ni sudski vještak neće vam se o tome izjasniti – ne može vam to vještačiti kao smanjenje duševnih boli. Jednostavno ne razumiju. Iako je prof. Goreta o tome dosta i pisao i zalagao se, rečeno mu je da je to samo jedan segment. Naša edukacija je jedna vrlo bitna stvar u ovoj situaciji. Žao mi je što nema gospodina Miletića, koji je u Opatiji u svom referatu iznio: pa ne treba medicinska dokumentacija da bi se priznala tjelesna ozljeda. Pošaljite tužbu bez medicinske dokumentacije sudu, pa koji će vam sud dosuditi. ZKP ne govori o tome da treba biti medicinska dokumentacija. Na tom savjetovanju, ja imam taj referat koji je podnio profesor iz Italije, koji je kazao što su izvori primjene tog instituta. Bitna je uspostava prijašnjeg stanja, koji je bio status oštećenika. Međutim, mi i u odnosu na naše građane to nemamo, kad se primjenjuje Zakon o obveznim odnosima. To kažem iz razloga što u ovom postupku u Splitu, to je postalo problem, ta primjena općih pravila. Sad je postavljam

pitanje. Možemo li mi što učiniti kod ovakvih propisa koji dovode do neravnopravnosti tih osoba? Koja bi bila razlika što je netko nekoga upucao u mirnodopsko vrijeme od onoga što je u ratu? Koja bi tu bila razlika, ako su ozljede slične i iste, i ako su posljedice iste? Po meni, trebalo bi se pokrenuti za afirmaciju tog instituta, u smislu da to bude pravična novčana naknada, da tu ne bude nekakvog limita i da se uspostavi, da se koliko-toliko, ako je moguće, idealno, izvrši uspostava prijašnjeg stanja. Da bi se primjenjivali praksa Europskog suda za ljudska prava, a isto tako i praksa suda u Luxemburgu. Smatram na neki način da se krene u onom praktičnom dijelu, da se pokrene praksa koja bi se malo pozabavila, a isto tako da se unificiraju slučajevi, da se odvijaju radionice, i da se educiraju ljudi koji će voditi u takvim parnicama. Bez edukacije nema ništa. Ja ću biti slobodan reći – mogu ja vas educirati i mogu ja ukazati na ove razlike, na neravnopravnosti, i kroz te - ja sam želio na neki način provocirati, možda sam i bio malo duži – ali mislim da treba odrediti predmetna načela. Svakome slično pripada naknada ako je to dio tijela, ili nešto drugo, da tu naknadu i ostvari. Hvala.

Emina Bužinkić: Hvala vam gospodine Štimac. Vidjela sam ruku gospođe pozadi.

Đurđa Gmaz: Pozdravljam sve, ja sam Đurđa Gmaz, ovdje iz Sisačko-moslavačke županije, inače sam dopredsjednica republičke udruge Hrvatske civilne udruge stradalnika Domovinskog rata i predsjednica županijske udruge Hrvatskih civilnih stradalnika Domovinskog rata županije Sisačko-moslavačke. Od 1995. godine borim se za prava civilnih stradalnika. 16.7.'93. napravljen je ratni zločin nad mojom djecom kojom prilikom je na lijevoj obali Kupe pri kupanju ubijena kćer Zrinka, 18 godina s 10 metaka, sin Domagoj teško ranjen sa 3 metka, 16 godina, i nećak Igor, 17 godina, s 2 metka. I 15 metaka moje djece obvezuje me da se borim za pravo, ne samo za moju djecu, nego i 404 djeteta poginula u Domovinskom ratu diljem Hrvatske. Njihovi roditelji su obespravljani. Željela bih samo spomenuti poginulu djecu, npr. mali Tonči, 16 godina, na Stradunu 6.12., dijeleći kruh civilima u Dubrovniku. Mali Glavo, s 9 godina, na Orašcu je nosio vodu braniteljima; poginuo je. U Domovinskom ratu, isto tako, poginule su cijele obitelji - obitelj Grbić iz Novske, s dvije djevojčice, od 6 i 10 godina, otac i majka; obitelj Jurić iz Kostrića, s 3 i 5 godina - dva dečkića. Mala Šimanović Katica, bila je sa 16 godina silovana, njezina odjeća stavljena je na ogradu, ubijena je zajedno s roditeljima i bakom. U Slavonskom Brodu poginula je cijela obitelj Marinković, majka troje djece od 2, 6 i 9 godina, dok je otac Srbin bio hrvatski branitelj. U Petrinji je poginula cijela obitelj Križević, Damir, 17 godina, gluhoj otac i majka. U Slavonskom Brodu, poginulo je dvoje djece, brat i sestra od 4 i 7 god, Petrovići i Apzajeri od 9 i 14 godina. Te majke, jedne su u grobu zajedno sa svojom djecom, dok su druge izgubile dvoje i više djece. Kao i kod mene, ima jako puno primjera da je jedno dijete poginulo, a drugo teško ranjeno. Ili je poginulo dvoje djece. Mi u Sisku imamo da je majka u visokoj trudnoći, geler je ubio dijete u njezinoj utrobi, majka je ostala živa, dijete je poginulo. Želim vam samo reći, da li je to moguće – ovdje imamo i pravika i stručnjaka – da li u našem Domovinskom ratu postoje tri vrste majki; zna se da majka svoje dijete nosi pod srcem. Postoje majke poginulih branitelja, majke poginule djece, koje imaju pravo na obiteljsku invalidninu od 860 kn, i majke poginule djece koje nemaju pravo na obiteljsku invalidninu od 860 kn. Znači, ove majke koje su izgubile svoje dvoje djece nemaju pravo, jer postoji razlika u odnosu. Pitala bi gospođu Sanju, da li se zna koliko ima poginulih civila u Domovinskom ratu? 16 godina se ja borim zajedno sa zajednicom udruga za naša prava. Ovdje, 2004. ministar Hebrang nam odgovara da će se nepravda ispraviti, tako i ministar Ljubičić, svi su oni obećavali, dok nas ministar Milinović nije želio ni primiti. Članovi nam umiru. Moja županija ima oko 1500 civilnih stradalnika Domovinskog rata. Na Papuku je uništeno 50 sela do temelja. Jako puno je ljudi umrlo, 20 godina je prošlo da ljudi umiru, ne mogu ostvariti svoje pravo niti će ga ostvariti. Naše udovice koje su ostale s dvoje mlade djece nisu isto tako imale isto tako pravo na obiteljsku invalidninu od 860 kn po poginulom suprugu ili supruzi samo zato što su mlade osobe i bile su u radnom odnosu. Jako puno supruga su bili hrvatski branitelji koji su bili razvojačeni. On je mogao isto tako stradati u saobraćajki ili ga udario crijep. Sramota.

Mi smo s ministarstvom jako puno kontaktirali, molili smo i prosili preko 30 političara, obišli smo od predsjednika države do Vlade, Sabora... Među njima je bila i gospođa Mintas i gospodin Šeks. Svi su nam oni mogli pomoći. Bili smo i kod gospodina Mesića, i kod Sanadera, on je rekao da nema novaca. Gospodin Herdić nam je isto tako rekao da moramo biti svjesni da država nema novaca. Za jedne ima, za druge nema. Nakon našeg pritiska da se konačno da to pravo da dobijemo svi obiteljske invalidnine, ministarstvo se potrudilo – inače su nas 7 puta selili od ministarstva do ministarstva – da bi mi koštali državu 6 milijuna kuna. Zamislite, 6 milijuna kuna! Ali država nema novaca. Mi smo doživjeli to što smo doživjeli, ali oni koji su nam mogli pomoći su isto tako doživjeli tu sudbinu, da su, kao kad sam ja zaklopila oči svom djetetu, tako su i neki od njih zaklopili oči svojoj djeci. U 11 županijskih udruga ima stradalnika članova Hrvata, Srba, Bošnjaka, Mađara, Čeha, Slovaka. Mi ne gledamo na nacionalnost – mi gledamo na stradanje. Prema tome, jedinstveni smo i sad smo došli pred 2 tjedna iz Novog Vinodolskog, pozvali smo ministarstvo, nitko se nije udostojio doći, pozvali smo medije, nitko se nije udostojio doći. Inače, bilo nas je 120 iz cijele Hrvatske. Susret djece isto održavamo, isto nam ne dolaze. To je jako žalosno. Lani smo pozvali iz 11 županija sve saborske zastupnike – nitko nije došao, poslije gospođa Roksandić je poslala ispriku. Jako žalosno, ti zastupnici su izgleda sabor za sebe, a ne za narod. Što se tiče pokretanja postupka, Zagrepčani koji su stradali pri raketiranju Zagreba '95., tužili su državi i normalno, svi su izgubili sud. Sudski troškovi su bili do 12.000 kn. Zamislite nekoga tko je umirovljenik, platiti 12.000 sudske troškove! Ja sam, pošto mi to malo više leži, dala si truda i obišla sam 3 najpoznatija odvjetnika i stvarno, primili su me sva trojica. I to poznati odvjetnici. Kad sam im sve to razložila, za ratni zločin nad mojom djecom, i da bi nam pomogli da konačno prisilimo državu da i mi ostvarujemo svoje pravo, svi su me odbili; rekli su mi, nema smisla tužiti. Možda zato što smo Hrvati?

Još bih nešto rekla. Odgovornost UN-a; 600 Hrvata ubijeno je pod ingerencijom UN-a u Petrinji, na linijama razdvajanja, moja djeca... Mi smo na lijevoj obali Kupe, i sa druge strane Kupe nije smjelo biti četnika, tj. pobunjenih Srba. UN je to dozvolio, nakon zločina nad mojom djecom, nisu se udostojili osigurati policiju da obave očevid na drugoj strani. Toliko o UN-u. Odveden je isto jedan čovjek iz okolice Sunje, brao je kukuruz s traktorom – Črnko – i on se nikada nije vratio, nije pronađen, a to je isto bilo pod ingerencijom grada Siska. Dolazim iz ponosnog grada Siska. Držali smo 176 km linije obrane. Zato me boli ovo izlaganje gospodina Šuška - on može imati svoje mišljenje, on ima svoje – kaže da je 20 civila Srba ubijeno. A ja sam nedavno čula da je 120 žena ubijeno, pa mi je to sad malo čudno. Možda je i moja kćer među njima, i jako puno građana Siska, bez obzira na nacionalnost, ubijale su granate, moji su dobili 15 metaka, a inače su 200 metaka ispalili na njih. Još nešto me boli. To je izlaganje gospodina Šuška, jer izgleda da su samo Srbi stradali. I na Koranskom Mostu, i u Varivodama. A gdje su hrvatske žrtve? Sjećate se u 7. mjesecu '91., mjesto Traničani kod Petrinje, gdje čovjek u lijes stavlja srce svoga oca. Bere dijelove gdje ih je šestero ubijeno. Tako je krenulo, to je bilo u 7. mjesecu '91. Zato vas molim, nemojte nas razdvajati, svi smo mi stradalnici i žrtve, neka odgovara onaj koji je to napravio. I još nešto; zločin nad mojom djecom napravili su petrinjski Srbi. Mi smo jako puno u Sisku imali Srba branitelja, oni su za mene poštene ljudi i zajedno sa mnom su bili, radili i stradavali. Prema tome, od 14 osumnjičenih, njih četvorica su najmanje bila kod stradanja moje djece, svi su oni u Srbiji, odnosno u Bosni - nijedan nije uhvaćen. Bila je jedna zamjena identiteta, da bi sada saznala da mijenjaju i imena, znači promjena imena i prezimena. Zašto se nije zatražilo da se oni izruče? Toliko, ja vas molim, oprostite, mislim da sam jedina od stradalnika, možda ima još tko, ali sve sam rekla što mi je na srcu, jako puno znam i samo pozdravljam, i zajedno s Documentom i gospođom Teršelić probat ćemo ispraviti nepravdu koju nam radite već 20 godina. Ne jedan dan, već 20 godina. Hvala vam lijepa.

Emina Bužinkić: Zahvaljujem vam gospođu Gmaz na tome što ste podijelili vaše bolno iskustvo s nama. Pozvala bih gospođu Milenu Čalić Jelić te gospodina Borisa Kneževića da održe svoja

izlaganja o dosadašnjem kaznenom procesuiranju seksualnog zlostavljanja kao vida izvršenja ratnih zločina te o reparacijama materijalnih šteta uzrokovanih terorističkim aktom.

Milena Čalić Jelić: Ja bih kao prvo htjela reći da ovdje nisam u mogućnosti reći broj žrtava žena i djece. Ovu što ću vam predstaviti, zajedno su izradili kolege monitori suđenja za ratne zločine iz nevladinih udruga koje su organizatori ovog skupa, a inače prate suđenja za ratne zločine. 17 predmeta je u fazi od optuženja, a neki su i pravomoćno presuđeni. Naravno nama nisu poznati podaci o istragama, predistragama, kao ni konačan broj žrtava seksualnog zlostavljanja za vrijeme rata. Seksualno zlostavljanje ili silovanje je, kao vid izvršenja ratnog zločina, priznato kako u međunarodnom tako i u našem nacionalnom pravu. 17 predmeta koje smo analizirali smo podijelili u dvije skupine. Prva se odnosi na na mjesto i vrijeme izvršenja kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika, odnosi se na logore, mjesto zatočenja poput zatvora, pritvora, čak i jedan kontejner koji je isto bio mjesto zatočenja. U tu prvu grupu kaznenih djela stavili smo pod broj 1 logore u Srbiji, kao što su Sremska Mitrovica, Begajci i Stajićevo. Drugo, logor zatvor Stara Gradiška, treće zatvor u Kninu, četvrto zatvor u Kulinama i peto je taj kontejner u jednom selu u Krajini, Slatina. U toj grupi predmeta nam je velik broj u pravilu do danas neosuđenih počinitelja kaznenih djela. Za djela u Staroj Gradišci imamo dvije oslobađajuće presude nakon ponovljenih postupaka, koje bi po logici stvari trebale biti vraćene u fazu predistrage, znači daljnje traganje za direktnim počiniteljima toga djela. Drugu grupu predmeta čine, nazovimo to, individualno izvršavanje kaznenog djela silovanja ili seksualnog zlostavljanja koja su počinjena za vrijeme napada na sela ili naselja ili za vrijeme okupacije istih. Mjesto počinjenja djela je često kuća same žrtve ili privatne kuće u koju je žrtva odvođena. Predmeti su u nadležnosti županijskog suda u Vukovaru, Osijeku, Slavanskom Brodu, Šibeniku i Sisku. Imamo 10 pravomoćnih presuda, od toga je 8 osuđujućih. Najveći dio osuđujućih presuda je donesen u odsutnosti osuđenika. Znači, ti su do danas nedostupni hrvatskom pravosuđu. Što se tiče žrtava, broj žrtava u tih 17 postupaka, od faze optuženja do faze pravomoćnih presuda, je otprilike oko 30. Većinom su nam žrtve žene; u nekim predmetima žrtve su nam muškarci, kod seksualnog zlostavljanja - muškarci su uglavnom u zatvorima, pritvorima ili logorima. Jedna nam je žrtva dijete, u ovom sudskom postupku. Raspon kazni u presuđenim predmetima je u pravilu od 8 do 15 godina, a u pojedinih par predmeta je i najviša po današnjem OKZ-u, 20 godina zatvora. Osim tih predmeta, pretragom te sudske dokumentacije i odštetnih zahtjeva koje smo pratili, izdvojili smo još dva predmeta, jedan predmet se radi o silovanoj ženi kojoj je muž ubijen, ali djelo nije kvalificirano kao ratni zločin, nego kao ubojstvo i silovanje. Vojni sud u Bjelovaru je osudio počinitelja tog djela čak na 15 god zatvora. Istina je da su isti vrlo brzo pušteni tadašnjim aktom pomilovanja predsjednika države. Ta žrtva i dan-danas pokušava uspjeti u odštetnom postupku, još uvijek se čeka krajnji rezultat tog parničnog postupka koji traje već zadnjih 7 godina. U nekim postupcima smo zamijetili, gdje nema kvalifikacije silovanja ili seksualnog zlostavljanja, da je Državno odvjetništvo propustilo da i to uvrsti u činjenični opis djela. Tako u jednom predmetu pred Županijskim sudom u Sisku razvidno je da od 4 žrtve jedna žrtva žena koja je odvedena posebno u spavaću sobu, njeno tijelo je pronađeno golo, rezne rane tijela; ona je poslije usmrćena hicima iz vatrenog oružja. Tim pravnik je prema vlastitom dogovoru i zbog važnosti tematike odlučio raditi dalje, naravno u mogućnostima koje mi imamo. Veoma je teško ocijeniti mjeru silovanja za vrijeme oružanih sukoba, s jedne strane što se u vrijeme događanja teško dolazilo do informacija, s druge strane jer vjerojatno i same žrtve zbog traume ili straha da će u društvu ili obitelji biti obilježene uglavnom šute.

Boris Knežević: Dobar dan, pozdravljam sve prisutne, ja sam Boris Knežević iz Građanskog odbora za ljudska prava. Govorit ću nešto o slučajevima i eksplozivnim napravama u razdoblju od '91. do '95., i to na područjima koja su bila pod praktičnom i pravnom vlašću RH. To se odnosi na bjelovarsko područje, Karlovac, Zadar, dubrovačko područje, Sisak i Osijek i neka vrlo konzervativna procjena bi bila da je više od tisuću takvih slučajeva. Analizirat ću situaciju na

bjelovarskom području i to iz razloga što je udruga Pravda iz Bjelovara – to je udruga koju su osnovali oštećenici takvih djela, ima sistematiziranih podataka – osim toga, ova ostala područja su ipak bila rubna s ratnim pa može biti zamućena situacija oko toga koji je pravi uzrok oštećenja. Ali, u bjelovarskom slučaju su stvari jasne, da nema riječi da bi to moglo biti od kakvog ratnog djelovanja. Mi smo s udrugom Pravda u siječnju ove godine radili na tome, oni su zatražili od policije u Bjelovaru, po Zakonu o pravu na pristup informacijama, podatke o tome što je policija napravila po tim predmetima. Policija je dostavila, što se tiče Bjelovarsko-bilogorske županije izvještaje o 32 slučaja, i to je zanimljivo kako je u jednoj obitelji Margetić bilo terorističkih napada 4 puta. Jednom u 6. mjesecu '92., pa u 8., pa u 10., pa u 2. '93. U dva slučaja su bila po dva napada, u ostalim je bio po jedan napad na imovinu. Zanimljivo je da su od ta tri slučaja, policija je prvobitno u 11 slučajeva, dakle u trećini slučajeva, to kvalificirala kao kazneno djelo terorizma, koje je '90. uvedeno u krivični zakon RH. Definicija tog djela kaže: tko u namjeri ugrožavanja ustavom utvrđenog državnog ili društvenog ustrojstva ili sigurnosti RH izazove eksploziju ili požar ili poduzme drugu opće opasnu radnju ili čin nasilja kojim je stvoren osjećaj nesigurnosti kod građana, kaznit će se zatvorom od najmanje 3 godine, a maksimalna kazna zatvora je 15 godina. Međutim, u svim slučajevima policija je samo izvršila uvid, konstatirala stanje, i podnijela Državnim odvjetništvima kaznene prijave protiv nepoznatih počinitelja. Državna odvjetništva nisu činila ništa drugo nego su sve ove slučajeve, koja je policija karakterizirala kao terorizam, prekvalificirali u lakša djela, u teško djelo protiv opće sigurnosti ili u dovođenje u opasnost života ili imovine opće opasnom radnjom ili sredstvom. Ni policija ni Državno odvjetništvo nisu poduzeli apsolutno ništa po tim slučajevima. Ako pogledate tada valjajući članak 142. i 144. Zakona o kaznenom postupku, odnosno sada krivičnom, vidjet ćete da je i policiji i Državnom odvjetništvu stajalo na raspolaganju puno instrumenata da probaju utvrditi počinitelje tih djela. Ništa nije napravljeno. Ni u jednom slučaju nisu napravljena nikakva forenzička ispitivanja, da se utvrdi kakva je to vrsta eksploziva, da li je privredni, vojni... Nijedna osoba nije saslušana, ukratko, svi su ti slučajevi otišli u zastaru i Državna odvjetništva su ih stavila *ad acta* bez da praktički ništa nije poduzeto. Nažalost, svi ti slučajevi su se događali od 91 do 95, to je razdoblje prije nego je Hrvatska potpisala Europsku konvenciju o ljudskim pravima, inače bi svi mogli završiti slično slučaju Šaćić protiv Hrvatske. Mogla bi se konstatirati jedna totalna neefikasnost države u utvrđivanju kaznenih djela. To je prvi dio priče, drugi dio je građansko-pravni. Odnosi se na to da su oštećenici pokretali postupke po tada važećem članku 180. Zakona o obveznim odnosima, tražeći naknadu štete zbog terorističkog akta. Historijat tog članka i njegovog ukidanja znate, Sabor je '96. donio Zakon o izmjenama i dopunama zakona o obveznim odnosima, ukinut je članak 180., a svi postupci koji su po tom članku bili živi su prekinuti. Rečeno je to da će to regulirati posebnim zakonom. Tek 2003. donesen je Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata javnih demonstracija, poznat kao ZOŠT, koji odgovornost reducira pogotovo u pogledu materijalne štete i upućuje samo na Zakon o obnovi. Člankom 10. tim ZOŠT-a bilo je određeno da će postupci koji su bili prekinuti nastaviti pod odredbama ovog novog zakona. ZOŠT je bio predmet ocjene zakonitosti i ustavnosti pred Ustavnim sudom RH koji je ocijenio da nema elemenata neustavnosti u tom zakonu. Naročito je sporan članak 10. tog Zakona, koji kaže da će se prije pokrenuti slučajevi riješiti po novom zakonu, i mislim da u tom pogledu odluka Ustavnog suda pravno ne drži vodu. Naprosto, tu se radi o jednoj nedopuštenoj zakonodavnoj intervenciji u postupke koji su već bili u tijeku. Zanimljivo je da je Europski sud za ljudska prava još u svom izvještaju za 2003., kad je tek bio donesen ZOŠT – nije običaj da se u takvim izvještajima komentira zakonodavstvo članica – primjetio da su stvoreni novi uvjeti, donešenjem tog ZOŠT-a, koji se tiču tužbenih zahtjeva te skrenuo pažnju na opasnost svojstvenu retroaktivnoj primjeni zakonodavstva, čiji je učinak utjecaj na sudačko odlučivanje u sporu u kojem je država stranka, uključujući i situaciju čiji je učinak da se parnice koje su u tijeku ne mogu dobiti. Usvajanje nove legislative nosi rizik izigravanja principa koji je uspostavio sud u odnosu na zakonodavnu intervenciju u sudske postupke koji su u tijeku. Neću sada navoditi predmete pred

Europskim sudom za ljudska prava, kojima je upravo taj kriterij nedopuštene zakonodavne intervencije primijenjen, nego ću reći nešto o argumentaciji odluke Ustavnog suda. Ustavni sud je trebao naći uvjerljive razloge opće koristi koji bi opravdavali zakonodavnu intervenciju koja je napravljena. Ustavni sud samo govori o obrazloženju o tome da se radi o znatnom broju tužbi kojima se zahtijevala isplata velikih novčanih iznosa, ali ni na jednom mjestu se ne kvantificira koji je to iznos i koliko takvih sporova ima. Tek na drugom, iz obrazloženja se može vidjeti da je takvih postupaka ukupno 381 u tijeku kada je donesen ZOŠT. Ako to probamo malo kvantificirati, onda to ispada ovako: ako pretpostavimo da bi svaki od tih 381 postupaka završio usvajanjem tužbenog zahtjeva s prosječno dosuđenih 350 000 kn, to je oko 133 milijuna kn. Državni proračun Hrvatske za 2003. bio je 87 milijardi kn. Taj iznos predstavlja 1,52 promila državnog proračuna za 2003. Da li obaveza države u visini od 1,52 promila državnog proračuna predstavlja uvjerljiv razlog opće koristi da ne priznaju prava oštećenika? Mislim da ne. Ako pogledamo jednu drugu stavku u istom tom budžetu za 2003., na uredsku opremu i namještaj su svi korisnici proračuna dobili 248 980 000 kn. Samo 10-postotno smanjenje te stavke kroz 5 godina dalo bi iznos približan potencijalnoj naknadi štete koja bi proizlazila iz ovog 381 predmeta. Ima još jedan podatak koji je Ustavnom sudu u svakom slučaju poznat. U proračunima od 2006. do zaključno 2011. g. – sad idemo malo u razdoblje nakon što je donesena odluka – u državnim proračunima je za obnavljanje zgrade Ustavnog suda na Trgu Svetog Marka izdvojeno ukupno 83 254 471 kn. To je otprilike 62% od ovog potencijalnog iznosa naknade štete. Da li bismo mogli zaključiti da obnova zgrade Ustavnog suda ozbiljno narušava financijsku sigurnost Hrvatske? To vjerojatno nitko osim Ustavnog suda ne bi tako protumačio. Tako su svi ti sporovi u naknadi zbog terorističkih akata formalno-pravno, pravomoćno okončani. Nijedan tužitelj – jer je to postalo nemoguće nakon promjene zakonskog okvira – nije uspio sa svojim tužbenim zahtjevom, pravomoćnošću se okoristila tek država koja je od tužitelja uredno utjerivala, od sudova do suđenja, parnične troškove. No, mislim da društveni problem nije riješen, i mislim da svi građani, bez obzira da li su konkretno oštećeni ili ne, mogu biti zabrnuti državom koja od svoje zakonom propisane odgovornosti bježi izmjenom zakona na štetu svojih građana. Evo, hvala.

Emina Bužinkić?: Hvala vam, gosp. Kneževiću. gospođa Kovačić Hodžić će odgovoriti pitanje na gospođe Gmaz za broj civilnih žrtava rata.

Sanja Kovačić Hodžić: Što se tiče broja civilnih žrtava, koliko je poginulih – ja nažalost ne znam taj broj, ne znam vam odgovoriti na to pitanje, s obzirom da moja pozicija – morate me shvatiti, ja sam upravni savjetnik, radim na upravnom postupku isključivo za ostvarivanje prava – ali mogu vam reći o broju osoba koje su ostvarili po Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, taj broj je negdje oko 3000.

Emina Bužinkić: Hvala vam. Gospođo Pleština, vi ste javili ranije, izvolite.

Dijana Pleština: Hvala vam. Razgovarali smo na ovakvim skupovima usput i o političkoj volji. Politička volja je ipak preduvjet da se išta napravi pogotovo kad su u pitanju ljudska prava. Kad bi stavili političku volju na neku ploču, od nje bi išle dvije strelice. Jedna ide prema mogućnostima, ali druga strelica je još važnija; prije političke volje trebali bi razgovarati o političkoj manipulaciji koja se hotimično dešava već 20 godina. Prvo kad su bile u pitanju izbjeglice, poslije njih branitelji i konačno svi stradalnici. Ta cijela priča malo me podsjeća, dok je trajao rat, pošto sam u to vrijeme živjela u Americi, bila sveučilišni profesor, živjela sam tamo, ali dolazila sam u Hrvatsku, sjećam se frustracije kako neki glavni akteri iz Jugoslavije idu u Ženevu. Po meni je to uglavnom bila vrsta političkog putovanja, igrakaz za međunarodnu zajednicu, pregovori oko mira. Svi mi koji smo malo poznavali situaciju smo znali - rat je hotimično smišljen da neki dođu u neke pozicije i naravno da su ti pregovori propali, uopće nije bilo sumnje tome. Ima nekih sličnosti kad govorimo o problemima koje imamo od poslije rata. Taj fenomen političke volje i zašto je nama – djelomično

zato jer cijela poanta je da se izmanipulira u nekoj situaciji iz političkih, rekla bih politikanskih razloga. Isto tako se sjećam kad sam dolazila još '93-4., bila je priča da će se sve izbjeglice vratiti doma u roku od 6 mjeseci. Ja sam u to vjerovala, jer mi nije palo napamet da bi se moglo manipulirati s tom situacijom, s tim ljudima, u tim uvjetima. Sjećam se kako sam rekla, pa kako će to oni napraviti. Pogledali su me blijedo kao da sam pala s Marsa. 15 ili 20 godina kasnije ja sam puno više toga naučila, kako se neke stvari rade, kako se neke stvari govore, i što se zapravo tim hoće postići. Ako imamo demokraciju, ako kanimo imati pravu demokraciju, ne na papiru da izgledamo lijepo, zapadnjački, nego da imamo pravu demokraciju za nas u Hrvatskoj, da odbacimo svaku mogućnost manipulacije koja se dešavala, koja se dešava, i koja će se vjerojatno donekle uvijek malo i dešavati, ali da u jednom paničnom smislu ne dopuštamo da se to više radi, dešava... Ovi Hrvati, „pravi“ i „krivi“, koji su žuti, zeleni, crveni, plavi i crni, a pogotovo žrtve koje su Hrvati za razliku od Srba, Srbi za razliku od Hrvata, itd., političke volje će biti kad ju mi nametnemo, mi kao društvo, mi kao citizens, kao građani ovog društva, kad nametnemo da se ne smije manipulirati, da će oni koji manipuliraju biti kažnjeni, naravno na izborima, kad se kao društvo zaista založimo i ustanemo protiv toga. Neki napredak se desio i dešava se, hvala Bogu, kad pogledamo gdje smo bili prije 10-12 godina, i pogledamo danas, konačno je ipak počelo, i ti sudovi, i konačno su neki počeli govoriti – iz krivih razloga, ali nema veze, dobre stvari ponekad dolaze iz krivih razloga – i zato imamo i nade i vidimo, sve više i više, ipak, i da sudovi, malo po malo, ili bar pojedini suci, pojedini sudovi, pa i ponekad neki zakoni, ovaj sad koji je prošao, koji je bio na čekanju 7 i pol godina, pa je prošao prije 2 godine, i sad Državno odvjetništvo konačno se može voditi i po tom zakonu početi procesuirati. Dakle, ništa jako puno novog od mene, ali sve ovo o čemu govorimo, svi smo upoznati s time, ja isto, kako radim s ljudima koji su stradali od mina, to su područja, to su sve iste priče, ista ljudska prava, koja se poklapaju. Svi mi koji radimo na tome poznamo ljude koji su sad u apsolutnoj komi, jer odakle će platiti 15 000 kn zato jer su izgubili proces umjesto da su ga dobili, jer njihovi zaista jesu poginuli od mina u ratu ili poslije rata, ljudi koji već nemaju ništa, koji nemaju baš neku budućnost jer žive u područjima koja su ostala pasivna - Sisak, Mošćenica, zaleđe Zadra itd. – nemaju posla, a sad još moraju plaćati i sudove, to je gdje bi se zaista mogli izboriti da bar to se ukine, ako ima jedna psina koja je toliko evidentna... Ljudi koji su stradali, a onda su izgubili sudski spor iz bezveznih razloga, i sad još moraju platiti tu odštetu, a zbilja je nevjerojatna situacija. Dakle, da se borimo dalje protiv manipulacije, tako da postane ta politička volja, da ne prihvatimo ništa manje od ljudskih prava za sve koji su stradali onda, koji stradavaju sada. Hvala vam na ovom skupu.

Emina Bužinkić: Hvala i vama, gospođo Pleština. Još su se javili za riječ gospođa Veselinka Kastratović iz Centra za mir, nenasolje i ljudska prava Osijek i Milena Čalić Jelić iz Documente. Molim vas, samo pola minute, jer smo kratki s vremenom.

Veselinka Kastratović: Bit ću vrlo kratka, pokušat ću reći nešto. Budući da radim kao monitorica suđenja za ratne zločine, a gospođa Pleština je govorila, rekla bih samo jedno: kad dođete do sudskog procesa za ratne zločine, i kada se osobe osude za ratni zločin, bojim se da žrtva puno toga ne dobije. Negdje se u međuvremenu žrtve izgube. I oni koji nisu u situaciji da se ikad sudi, a i oni za koje je suđenje u tijeku se s vremenom pogube; navest ću dva slučaja, ne zato što je sad aktualno gdje su žene pokušale aktualizirati pitanje silovanja, ili gdje su djeca stradala, nego zato što je to nešto što u ovom društvu nije osviješteno. Kada pogledate optužnice gdje se direktno stavljaju na teret počinjenje djela ratnog zločina silovanjem, rekla bih, da – to je silovanje. Međutim, dva ću primjera navesti gdje se nije sudilo silovanje a evidentno je počinjeno. Drugi slučaj je ubojstvo djece. I jedno i drugo je suđeno; prvo suđenje u Beogradu za ratni zločin, oni su tako naveli, ratnih zarobljenika na Ovčari. Za one koji ne znaju, na Ovčari, na lokalitetu Dragog, iz masovne grobnice između 200 žrtava, identificirana je Ružica Markov Bašić, žena koja je u 8. mjesecu trudnoće ubijena. I nije ubijena samo ona, ubijeno je i njezino dijete. Ona je prije ubojstva silovana. Ubijena je na strašan način. Sudsko-medicinski vještaci, kada su rekli što su

od nje našli, odnosno što nisu našli, a to je karlica, koja je raznešena mecima. Za to nije nikada suđeno, dakle za silovanje i ubojstvo, za zvjerstvo nad njezinim nerođenim djetetom. Presuđena je osoba, ali žrtva nije dobila satisfakciju. Drugi slučaj je, a ima takvih jako puno, ubojstvo obitelji Olujić u Cerniju. Marko i Milena, dvoje djece koje su ubijeni zajedno s roditeljima, oboje su bili maloljetni. Milena je pisala svoju zadnju domaću zadaću, koja kao da osjeća što će se dogoditi. Takvih Marka i Milena u ovoj zemlji je jako puno bilo. Strašno puno djece. Za njih je suđeno, ali što te žrtve imaju od toga? Žrtve se u međuvremenu u procesima izgube i ja ne mislim da su tu krivi moji kolege pravnici, ljudi daju koliko mogu, ali u ovom trenutku nismo osvijestili koliko je važno žrtvi dati mjesto i priznati joj to. S druge strane, postoje manipulacije kojima sudski procesi nisu nedovršeni, priča ljudi koji nisu došli u situaciju da svoje pravo štite. To je nešto s čim će se ovo društvo jako dugo nositi, bilo da se traži naknade materijalne, bilo naknade nematerijalne štete, bilo da se radi o sudskim procesima, ili o ženama koje su pobjegle daleko s ovih prostora da ne bi morale svjedočiti o onome što im se najstrašnije dogodilo, a to je napad na njihovo tijelo i na njihovu dušu. Jer svaku ćete kući popraviti, život nećete vratiti. Ali ženi kojoj je ostao život, djetetu, muškarcu kojem je život ostao, a ono je povrijeđeno aktom silovanja, seksualno zlostavljanje, to ćete teško popraviti. U mom neposrednom susjedstvu bile su dvije žene, majka i kćerka koje su silovane. Kćerka je pobjegla u Etiopiju kod sestre, a gospođa je umrla, njezina majka, na putu između Osijeka i Sombora. Jednostavno nije mogla. I tu je kraj te priče. Neki od nas znaju da su silovane, mnogi znaju, ali ne žele znati. Hvala.

Milena Čalić Jelić: Dobili smo broj da naknada štete na osnovu duševne boli zbog smrti bliskog srodnika, priznaje se i određuje sukladno sudskoj praksi i u slučaju smrti supružnika, oca, majke, iznosi prosječno 220 000 kn, i dobili smo odgovor da nemaju saznanja niti podataka da bi nekoj od žrtava ili članova obitelji žrtve ratnog zločina na teritoriju RH, a koje su počinili pripadnici bivše JNA ili paravojnih postrojbi, bila isplaćena bilo kakva šteta. Toliko da vas upoznam s podacima. Konkretno podatke nismo dobili, ali mi ipak zahvaljujemo na odgovoru, jer oni su ipak jedna od rijetkih državnih institucija koje bar nekakav odgovor daju.

Emina Bužinkić: Hvala. Za kraj ovog okruglog stola dat ću riječ gospođi Teršelič za završnu riječ.

Vesna Teršelič: Hvala svima. Predlažemo još razgovora i zajedničke akcije da bi se napravio sljedeći korak. Ja bih kratko sažela riječima da sve civilne žrtve imaju na prvom mjestu pravno priznanje patnje, da imaju i pravo na naknadu štete, a da mi svi skupa ne smijemo prihvatiti ništa manje od ljudskih prava za sve koji su stradali, kao što je rekla Dijana Pleština. Kao zaključke, mi ćemo sastaviti zahtjeve različitih aktera oko ovog stola, bili to iz Zajednice udruga hrvatskih civilnih stradalnika, koji inzistiraju u dijelu u kojem participira država, tražimo iste osnovice i naknade po gubitku člana obitelji, ili gubitku ili noge i ruke, odnosno ranjavanju, ili pak naš zahtjev za otpust parničkih troškova onima koji su tužili Republiku Hrvatsku zbog usmrćenja bliske osobe pa su izgubili postupak i moraju plaćati parničke troškove. Inzistirat ćemo i dalje na procesuiranju svih ratnih zločina, no u sljedećoj godini ćemo zagovarati fond za obeštećenje svih žrtava rata. To je naravno nešto što ćemo predati zakonodavcu. Poslat ćemo te zaključke vama i predstavnicima političkih stranaka koji su sad još uvijek u predizbornoj kampanju, ali će uskoro biti izabran novi saziv Sabora koji onda može usvajati i nove zakone ili pak korigirati stare. Vidjeli ste da je u vezi primjene 3 zakona koji su relevantni za naknade šteta, i Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, i Zakon o odgovornosti RH za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata, kao i Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija; ovdje je rečeno puno kritičnih riječi, važno je napraviti i evaluaciju primjene tih zakona, ali smatram da će biti potreban i novi zakon kojim bi se obeštetili oni koji nisu dobili status civilne žrtve, pa bih još zamolila Eminu da najavi neke naše sljedeće korake.

Emina Bužinkić: Kao što je Vesna ranije spomenula, najavljujemo početak istraživanja, odnosno ispitivanja potreba civilnih žrtava rata u ratu zahvaćenim područjima. Od sljedećeg ponedjeljka ćemo se naći na terenu razgovarajući direktno s civilnim žrtvama rata o tome što im točno treba, jesu li pokretali upravne i sudske postupke i kakva su im iskustva. Pokušat ćemo doći do zaključka koji ćemo objaviti u istraživačkom tekstu a iz kojega bi trebale izaći preporuke i konkretni zahtjevi za donositelje odluka, kao i sve relevantne institucije koje bi mogle nešto više napraviti. Ja bih vas samo ovim putem na kraju ovog okruglog stola pozvala na suradnju, da se odazovete našem pozivu na ispunjavanje upitnika, na organizaciji fokus-grupa koji ćemo raditi za nekoliko skupina i o svemu ćemo vas detaljnije obavijestiti putem dopisa koji ćemo vam poslati idući tjedan. Zaista se nadam da ćemo u cilju postizanja i ostvarenja obeštećenja surađivati dobro. Na kraju ovog skupa još jednom se zahvaljujem svima na sudjelovanju i pozivam vas na ručak u restoranu gdje možemo nastaviti raspravu na temu. Hvala i doviđenja.

Okrugli stol završio je u 14.15 sati.